

TAX JUSTICE NEDERLAND

VAN DE RACE NAAR DE BODEM

NAAR EERLIJKE BELASTINGEN

tax justice nl

November 2016

BELASTINGONTWIJKING

Belastingontwijking heeft een groot effect op de samenleving, hier en elders. UNCTAD schat dat ontwikkelingslanden ongeveer 100 miljard dollar aan belastinginkomsten mislopen door belastingontwijking. Geld waardoor 4 miljoen kinderen in ontwikkelingslanden naar school kunnen gaanⁱ. In 2013 maakte SOMO een conservatieve schatting dat ontwikkelingslanden alleen al via Nederlandse belastingverdragen jaarlijks 770 miljoen euro mislopenⁱⁱ.

Inhoud

Wat is er aan de hand? In 't kort	4
Wat moet er gebeuren?	4
❶ Fiscale transparantie: heldere cijfers, betrouwbare gegevens	5
Maatregel 1 voor meer transparantie: country-by-country rapportage	5
Maatregel 2 voor meer transparantie: openheid over tax rulings.....	8
Maatregel 3 voor meer transparantie: Een uiteindelijk belanghebbende register.....	10
❷ Belastingcompetitie tegengaan	12
Maatregel 1 om belastingcompetitie tegen te gaan: Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB)	14
Maatregel 2 om belastingcompetitie tegen te gaan: Nederland ontwikkelt een visie op internationale belastingcompetitie. En zet 't internationaal op de agenda.....	16
❸ Een einde aan Nederland als belastingparadijs	17
Maatregel 1 om het belastingparadijs op te heffen: geen innovatiebox meer.....	17
Maatregel 2 om het belastingparadijs op te heffen: een rechtvaardiger model voor belastingverdragen	18
Maatregel 3 om het belastingparadijs op te heffen: openheid over exportkredietverzekeringen	20
Maatregel 4 om het belastingparadijs op te heffen: de anti-belastingontwijkingrichtlijn	21
Referenties	24

Wat is er aan de hand? In 't kort

- *Burgers betalen meer belasting dan bedrijven.* Multinationals die in Nederland kantoor houden, dragen door allerlei belastingvoordelen onevenredig weinig bij aan publieke voorzieningen – denk aan gezondheidszorg, onderwijs, infrastructuur, sociale zekerheid, rechtspraak – terwijl ze er wel gebruik van maken. De rekensom is vrij simpel: wanneer grote bedrijven minder belasting betalen, betalen burgers meer. Of het mes moet in publieke voorzieningen.
- *Belastingontwijking leidt tot grotere ongelijkheid.* Door belastingen kunnen overheden geld, en daarmee kansen voor burgers, herverdelen in een samenleving. Multinationals en vermogende individuen schuiven met winsten, stallen grote sommen geld in belastingparadijzen, en ontwijken of ontduiken belasting op de plekken waar zij daadwerkelijk winst maken. Met verloren belastinginkomsten als gevolg.
- *Belastingcompetitie.* Ofwel de race naar de bodem. Belastingontwijking door multinationals is niet los te zien van voordelige regelingen en lage tarieven die overheden aanbieden. Als prikkel om te investeren, is het argument. In deze race naar de bodem beconcurreren landen elkaar met de meest gunstige fiscale voordelen voor bedrijven. Het effect? Bedrijven dragen steeds minder bij aan de samenlevingen waar ze actief zijn.
- *Nederland is een paradijs.* Voor belastingontwijkers. Van alle EU-landen biedt Nederland multinationals het ruimste aanbod aan mogelijkheden om belasting te ontwijken, zo laat onderzoek van de Europese Commissie zien.ⁱⁱⁱ Naar schatting is dat 5,5 miljard euro aan misgelopen belastinginkomsten: jaarlijks 1,5 miljard euro door Nederlandse bedrijven die zelf belasting ontwijken en 4 miljard euro door mee te doen aan wereldwijde fiscale concurrentie.^{iv}
- *Een goed geïnformeerd debat over belastingontwijking is nu bijna niet te voeren.* Betrouwbare data ontbreken, en bestaande cijfers over de omvang van belastingontwijking en bijbehorende verliezen in belastinginkomsten zijn altijd schattingen.

Wat moet er gebeuren?

Alleen door internationale samenwerking is belastingontwijking effectief te bestrijden. De Nederlandse overheid schiet hierin behoorlijk te kort. Door regels te ondersteunen die geen transparantie aanmoedigen, geen oplossingen bieden voor ontwikkelingslanden en juist nieuwe ontwijkingsmogelijkheden bieden. Door aantrekkelijke belastingvoordelen te bieden aan multinationals en daarmee de belastingcompetitie tussen landen verder aan te jagen. Tax Justice Nederland dringt er al jaren bij de Nederlandse overheid op aan om een voortrekkersrol op zich te nemen. Daarmee kan het een einde maken aan de dubbelzinnige rol die Nederland in dit debat speelt. En met werkelijke maatregelen toont het zich verantwoordelijk tegenover de Nederlandse samenleving, neemt de ontwikkelingsdoelstellingen serieus, en gaat de groeiende ongelijkheid tussen landen, werknemers en werkgevers en mensen onderling tegen.

Om dat te bereiken zijn deze drie cruciale stappen nodig:

1. Fiscale transparantie;
2. Maatregelen die belastingcompetitie tegengaan;
3. Een einde aan Nederland belastingparadijs.

In dit document leggen we deze drie cruciale stappen uit, en we doen concrete aanbevelingen voor bestaande initiatieven en toekomstige stappen. Want belastingongelijkheid en belastingontwijking verstoren de economie, ondermijnen de democratie en beroven mensen van de vitale publieke diensten die we nodig hebben om te leven.

1 *Fiscale transparantie: heldere cijfers, betrouwbare gegevens*

Als bedrijven niet of nauwelijks belasting betalen, hebben burgers in Nederland en Europa het recht om dit te weten. Maar betrouwbare data ontbreken, en bestaande cijfers over de omvang van belastingontwijking en bijbehorende verliezen in belastinginkomsten zijn altijd schattingen.

De publieke verontwaardiging is groot. Uit polls van ActionAid en Oxfam Novib in 2014 bleek dat 73 procent van de mensen in Nederland belastingontwijking oneerlijk vindt.^v Zonder toereikende informatie is een goed geïnformeerd debat niet mogelijk en kunnen burgers overheid en bedrijven niet tot de orde roepen.

Waarom is fiscale en financiële transparantie goed?

- Het kan bedrijven ontmoedigen om winsten te verschuiven naar belastingparadijzen.
- Hierdoor kunnen belastingdiensten in Europa en in ontwikkelingslanden nuttige en betrouwbare data verzamelen om belastingontduiking en -ontwijking te onderzoeken en het effect van fiscaal overheidsbeleid te evalueren.
- Hierdoor kunnen investeerders, klanten en werknemers van bedrijven betere risicoanalyses maken.
- Heldere cijfers zetten aan tot een eerlijker speelveld tussen multinationals en nationale bedrijven en versterkt de competitie.^{vi}
- Ten slotte maakt fiscale transparantie een einde aan speculatie over bedrijven die belasting ontwijken. Bedrijven krijgen de gelegenheid hun fiscale beleid uit te leggen – uit enquêtes blijkt dat veel bedrijven voorstander zijn van publieke rapportages van fiscale informatie.^{vii}

Maatregel 1 voor meer transparantie: country-by-country rapportage

Wat is country-by-country rapportage?

Op dit moment publiceren bedrijven geconsolideerde jaarverslagen over de totale omzet, winst en belastingverplichtingen. *Country-by-country* rapportage is een financiële rapportage *per land*. Dat wil zeggen: bedrijven rapporteren in ieder geval over hun omzet, brutowinst, activa, aantal werknemers, personeelskosten en alle belastingen voor elk land waar zij (minimaal één) dochteronderneming hebben. Zo'n rapportage geeft inzicht in waar een multinational actief is, waar het winst maakt, waar het belasting betaalt en of die in verhouding is met de reële economische activiteiten.

Nuttig actieplan van de OESO, en het kan nog beter

In 2013 krijgt de OESO het mandaat van de G20 – het forum van de 19 grootste nationale economieën plus de Europese Unie – om wereldwijde belastingontwijking aan te pakken. Het resultaat is het *Base Erosion and Profit Shifting*-actieplan (BEPS). Daarin staat ook country-by-country rapportage vermeld.^{viii} Nuttig om belastingontwijking te traceren. Maar de OESO gaat niet ver genoeg. Ten eerste hoeven bedrijven de informatie niet openbaar te maken en alleen te delen met belastingautoriteiten. Landen moeten er dus op vertrouwen dat de belastingautoriteiten informatie uitwisselen, en dat zal het systeem complexer en minder efficiënt maken.

Ten tweede zijn alleen zeer grote ondernemingen met een omzet van 750 miljoen euro of meer verplicht deze informatie te leveren. Dit betekent dat 85 tot 90 procent van de multinationals buiten schot blijven. En in kleinere ontwikkelingslanden zijn juist multinationals met minder omzet dan die 750 miljoen euro de grootste buitenlandse investeerders.

Ten slotte hoeven bedrijven de rapportage alleen in te dienen in het land waar het hoofdkantoor staat. Grote kans dat de meeste ontwikkelingslanden de rapportages niet krijgen, omdat ze geen uitwisselingsovereenkomsten hebben met de VS. En daar zijn juist de meeste grote multinationale ondernemingen gevestigd.

Banken in Frankrijk

Voor banken in Europa geldt al een verplichte publieke country-by-country rapportage – die is voor het eerst ingevoerd onder de kapitaalvereistenrichtlijn (CRDIV) in 2013.^{ix} In 2015 verschijnen de eerste resultaten van de grootste Franse banken. Ze maken maar liefst een derde van hun winsten in belastingparadijzen, zo laat onderzoek door Franse maatschappelijke organisaties zien. Bij de vergelijking tussen de omzet en de winst die een Franse bank rapporteert in een belastingparadijs, zijn de winsten in belastingparadijzen buitenproportioneel. Activiteiten zijn daar 60 procent meer winstgevend dan in andere landen.^x

Europa en country-by-country rapportage

In 2015 lijkt Europa klaar voor verplichte en publieke country-by-country rapportage, voor alle grote multinationals – en niet alleen banken. Op 8 juli van dat jaar stemt het Europees Parlement voor een amendement om die rapportage in de Aandeelhoudersrichtlijn (Shareholders Rights Directive, SRD) op te nemen. Het Nederlandse parlement steunt het

amendement in december 2015 door de aangenomen motie Maij^{xi}.

Ondanks de uitdrukkelijke wens van volksvertegenwoordigers stuit het voorstel op veel tegenstand binnen de Europese Raad van Ministers. Binnen de Raad gaan stemmen op voor een zogeheten *impact assessment*. Bovendien wil de Raad de voorgestelde richtlijn van de Europese Commissie voor publieke country-by-country rapportage voor alle sectoren, gepland in het voorjaar van 2016, afwachten. De onderhandelingen over de Aandeelhoudersrechtenrichtlijn worden opgeschort.

Op 12 april 2016 komt de Europese Commissie met de voorgestelde richtlijn.^{xii} Maar alleen voor EU-landen. Met andere woorden: multinationals kunnen ongezien winsten blijven verschuiven buiten de EU en Europese burgers blijven in het duister tasten. Ook voor ontwikkelingslanden zet het voorstel weinig zoden aan dijk: voor die landen hoeft een bedrijf geen volledige country-by-country rapportage te geven^{xiii}.

Net als bij het OESO-plan verplicht het Europese voorstel alleen bedrijven met een jaaromzet van 750 miljoen euro of meer een rapportage op te stellen. In het amendement voor de Aandeelhoudersrechtenrichtlijn dat het Europese Parlement in juli 2015 voorstelde, is de drempel wel lager: bedrijven met een omzet vanaf 40 miljoen euro moeten hun informatie openbaar maken – geheel in lijn met de Europese definitie van een grote onderneming. Bovendien levert een lagere drempel meer gegevens op en een eerlijker speelveld.

Nederland en country-by-country rapportage

De Nederlandse regering heeft zich uitgesproken als voorstander van publieke country-by-country rapportage^{xiv}. Met twee moties op 23 juni 2016 onderstreept de Tweede Kamer met een motie die het kabinet oproept dergelijke rapportages te stimuleren en een die het kabinet vraagt zich in te zetten voor een verplichte rapportage in alle landen waar een multinational actief is^{xv}.

Toch is het Nederlandse kabinet terughoudend in Europa. Zo staat het twijfelachtig tegenover de publieke country-by-country rapportage in de Aandeelhoudersrechtenrichtlijn, en wacht het liever de impact assessment af van de Europese Commissie in 2016^{xvi}. Onder druk van een aangenomen motie door de Tweede Kamer^{xvii} spoort staatssecretaris Wiebes in de zomer van 2015 Eurocommissaris Moscovici aan om deze impact assessment zo snel mogelijk af te maken^{xviii}. Dit met het oog op het Nederlandse voorzitterschap van Europa in 2016. Over het voorstel dat de Europese Commissie op 12 april presenteert, is het Nederlandse kabinet positief en wil hierin een voortrekkersrol spelen^{xix}. Vervolgens dringt de Tweede Kamer nogmaals aan op rapportage per land afzonderlijk, dus ook per ontwikkelingsland.^{xx} Op 19 oktober erkent de regering het belang hiervan. Nederland zal zich hier nu voor inzetten in de Europese onderhandelingen.^{xxi}

Wat moet er echt gebeuren?

Overheden moeten bedrijven verplichten tot publieke country-by-country rapportage. Multinationals moeten voor elk land waar actief zijn, minimaal rapporteren over de omzet, brutowinst, activa, aantal werknemers, personeelskosten, belasting (acute belastingen, uitgestelde belastingen en belastingbetalingen op kasbasis) voor elk land waar zij – minimaal één – dochteronderneming hebben gevestigd^{xxii}.

Het amendement voor de Aandeelhoudersrechtenrichtlijn komt nog het dichtst in de buurt:

- Multinationals met een omzet van 40 miljoen euro of meer moeten hun informatie

- openbaar maken.
- Multinationals met een vestiging in Europa rapporteren per land wereldwijd waar ze actief zijn.
- Multinationals publiceren informatie over onder andere de omzet, brutowinst, activa, aantal werknemers, personeelskosten, overheidssubsidies die een bedrijf ontvangt en alle belastingen voor elk land waar zij actief zijn.
- De rapportages zijn openbaar beschikbaar en de gegevens kunnen geanalyseerd kan worden in een open *data format*.

Maatregel 2 voor meer transparantie: openheid over tax rulings

Wat zijn tax rulings?

Bedrijven in Nederland kunnen de Belastingdienst om een *tax ruling* verzoeken. In deze geheime afspraken krijgen bedrijven ‘zekerheid vooraf’ over hun toekomstige belastingverplichtingen.

Een ruling kan een voorafgaande prijsafpraak zijn, Advanced Pricing Agreement (APA). Dit gaat over de prijzen voor de handel binnen het bedrijf – bijvoorbeeld Starbucks A koopt koffiebonen in van Starbucks B. Een tweede soort ruling is een voorafgaande belastingafpraak, Advanced Tax Ruling (ATR). Daarin wordt vastgelegd hoe belastingregels op het bedrijf in kwestie worden toegepast. Vooral voor grote ondernemingen die grote investeringen doen en fiscale risico’s lopen is zekerheid vooraf belangrijk.

Maar: met de Belastingdienst, die de wet moet uitvoeren, valt er binnen deze afspraken te onderhandelen over de uitwerking van wet- en regelgeving.^{xxiii} Zo kunnen verrekenprijzen tot stand komen die niet de zakelijke prijs vertegenwoordigen – prijzen die onafhankelijke ondernemingen zouden hanteren. Dat is ook het oordeel van de Europese Commissie bij de ruling met Starbucks^{xxiv}. Of twee landen kunnen een interne transactie verschillend beoordelen waardoor geen van de landen belasting heffen.

In 2013 handelt het APA/ATR team van de Belastingdienst in totaal 852 rulingaanvragen af, daarvan willigt het 669 aanvragen in^{xxv}. Tax rulings worden in Nederland voor vier of vijf jaar verstrekt.

Wat is het probleem met tax rulings?

Multinationals kunnen allerlei belastingvoordelen in Nederland krijgen zonder hier werkelijk economisch actief te zijn. Ondanks de zogeheten *substance*-eisen die vanaf 1 januari 2014 gelden. Dat betekent dat multinationals die een tax ruling willen, hier ook werkelijk economisch actief moeten zijn en niet alleen een brievenbusfirma opzetten. Alleen is het vrij makkelijk om aan deze eisen te voldoen met de hulp van een trustkantoor, zo blijkt uit onderzoek van Algemene Rekenkamer naar het Nederlandse tax rulingregime^{xxvi}.

Het grootste probleem is dat deze afspraken geheim zijn. Ze vallen buiten het zicht van burgers, en zelfs het Nederlandse parlement heeft er maar nauwelijks zicht op. Deze schimmige praktijk kost de Nederlandse schatkist miljoenen, bovendien kunnen burgers hun overheid niet tot de orde roepen^{xxvii}.

Koffie verkeerd

De rullingpraktijk van de Nederlandse Belastingdienst komt zwaar onder druk te staan wanneer de Europese Commissie onderzoek doet naar de Nederlandse rulling met Starbucks. Ook wil de commissie de tax rulings die de Ierse belastingdienst met Apple en de Luxemburgse belastingdienst met Fiat hebben afgesproken, onder de loep nemen. In oktober 2015 maakt de Europese Commissie bekend dat de rulling met Starbucks niet is toegestaan onder Europese wetgeving. Hierdoor kreeg Starbucks teveel voordeel in vergelijking met andere bedrijven – dat is in strijd met de Europese competitierregels en dus een vorm van on-eigenlijke staatssteun. De Commissie instrueert de Nederlandse overheid om alsnog tussen de 20 en 30 miljoen euro aan belasting bij Starbucks te innen^{xxviii}. Het kabinet gaat in beroep tegen deze beslissing^{xxix}. Nederlandse parlementariërs krijgen inzage in de tax rulling van Starbucks, maar krijgen na een verzoek in het voorjaar van 2016 de tax rulling met Ikea niet te zien.

Europa en tax rulings

Na onthullingen door LuxLeaks^{xxx} roept het Europees Parlement in februari 2015 een speciale onderzoekscommissie, TAXE Commissie, in het leven om de bijzondere belastingafspraken van verschillende lidstaten te onderzoeken. LuxLeaks is een internationaal collectief van onderzoeksjournalisten en publiceerde wereldwijd artikelen over rulings die de Luxemburgse overheid had afgesloten met cliënten van PwC. De documenten waren gelekt door een voormalig medewerker bij PwC.

De TAXE Commissie stelt vast dat lidstaten onvoldoende informatie leveren en multinationals niet komen opdagen bij hoorzittingen.^{xxxi} In december 2015 krijgt TAXE 2 Commissie een nieuw mandaat om verder onderzoek te doen naar schadelijke belastingregimes van lidstaten en derde landen^{xxxii}.

De onderzoeken naar staatssteun door de Europese Commissie en LuxLeaks brengen grote onrust teweeg. In november 2015 besluiten EU-landen om vanaf januari 2017 tax rulings automatisch met elkaar uit te wisselen. Ook hier weer: deze tax rulings worden niet openbaar gemaakt, en zijn dus niet inzichtelijk voor derde landen en Europese burgers.

Nederland en tax rulings

De Nederlandse overheid wisselt al tax rulings met Duitsland uit, voorafgaand aan de

automatische uitwisseling vanaf 2017.^{xxxiii} Minder goed nieuws is dat het kabinet voet bij stuk houdt: de Nederlandse rullingpraktijk geeft alleen fiscale zekerheid voor bedrijven en wordt niet gebruikt om winsten te verschuiven. Een scherp contrast met de onderzoeken van de Europese Commissie naar staatssteun en alle gelekte informatie over tax rulings. Bovendien wil het kabinet tax rulings niet publiceren om zo meer transparantie te scheppen. Ook rulings vertrouwelijk toezenden aan de Tweede Kamer is volgens staatssecretaris Wiebes uit den boze, omdat dit het vertrouwen schaadt van de belastingplichtige.

Wat moet er echt gebeuren?

Openheid is noodzakelijk. Alleen door openheid kunnen burgers, parlementariërs, journalisten en wie dan ook beoordelen of en hoe tax rulings onderdeel zijn in belastingontwijkende constructies van multinationals. Dat kan als volgt:

- De overheid moet tax rulings delen met het Nederlandse en Europese parlement en alle belanghebbende landen.
- De basisinformatie die overheden onderling al uitwisselen, wordt openbaar. Hierbij gaat het onder meer om de naam van de belastingplichtige, een samenvatting van rulings, de looptijd ervan en de landen die erbij betrokken zijn.
- Er komt een publiek register met alle afgesloten rulings.

Maatregel 3 voor meer transparantie: Een uiteindelijk belanghebbende register

Wat is een uiteindelijk belanghebbende register?

Een uiteindelijk belanghebbende is een natuurlijke persoon die, al dan niet achter de schermen, bij een vennootschap of een andere juridische structuur aan de touwtjes trekt. Te weten wie deze persoon of personen zijn, is relevant, omdat zij die vennootschap of juridische entiteit, zoals brievenbusfirma's, kunnen misbruiken voor witwaspraktijken en belastingontduiking of bijvoorbeeld om terrorisme te financieren. Een openbaar register van uiteindelijk belanghebbenden helpt autoriteiten, journalisten en maatschappelijke organisaties om brievenbusfirma's en ondoorzichtige bedrijfsstructuren beter te traceren en onderzoeken.

Wat is het probleem met anonieme juridische structuren?

Nu is het in Europa nog mogelijk om een schimmige juridische structuur op te zetten waarbij niet bekend is wie erachter zit. Zo kunnen grote sommen geld ongezien weggesluisd worden naar belastingparadijzen. Zoals de Panama Papers in maart 2016 herhaaldelijk aantonen maken individuen en multinationals voor belastingontwijking geregeld gebruik van vergelijkbare anonieme structuren^{xxxiv}.

Nederlandse brievenbusfirma's zijn regelmatig in opspraak vanwege connecties met corrupte politieke leiders, zoals Khaddafi van Libië en oud-president Yanukovych van de Oekraïne^{xxxv}. Door illegale geldstromen verdwijnt in 2010 naar schatting 859 miljard dollar uit ontwikkelingslanden, acht keer het bedrag dat als officiële ontwikkelingshulp binnenkomt, zo blijkt uit onderzoek van de Financial Transparency Coalition^{xxxvi}.

Hoe zit 't ook alweer met brievenbusfirma's?

Tussen de begrippen brievenbusfirma, holding of bijzondere financiële instelling is vrijwel geen verschil. Wat ze gemeen hebben, is dat ze geen materiële activiteiten ontplooiën – geen of nauwelijks staf, geen productie, en geen verkoop van producten of diensten – maar geld van en naar rechtspersonen in het buitenland sluizen, die vaak deel uitmaken van dezelfde bedrijfsgroep. In internationale literatuur wordt vaak de term *Special Purpose Entities* gebruikt, De Nederlandsche Bank noemt ze bijzondere financiële instellingen (BFI's). De inkomsten zijn uit deelnemingen, royalty's, licenties of omzet afkomstig van buitenlandse groepsmaatschappijen en worden doorgesluisd naar andere buitenlandse groepsmaatschappijen.

Zijn trustkantoren te vertrouwen?

In Nederland staan ruim 14.000 brievenbusfirma's geregistreerd, daar stroomt 4000 miljard euro per jaar door heen. Dat maakt de risico's op witwaspraktijken en belastingontduiking en -ontwijking extra groot^{xxxvii}. Om aan de substance-eisen – een bedrijf moet aantonen dat het hier ook werkelijk economisch actief is – te voldoen, maakt 75 procent van alle brievenbusfirma's gebruik van een trustkantoor^{xxxviii}. Trustkantoren zijn er in Nederland zelf verantwoordelijk voor om in te schatten of klanten zich aan de wet houden en geen belangenverstremgeling hebben (integriteitsrisico's) en moeten zelf de uiteindelijk belanghebbende achterhalen. De Nederlandsche Bank is toezichthouder van de trustsector en concludeert al in 2013 dat trustkantoren weinig weten over de uiteindelijk belanghebbende^{xxxix}. Drie jaar later constateert De Nederlandsche Bank dat de trustsector risico's slecht beheerst en dat er een verbod moet komen op structuren die de anonimiteit bevorderen^{xl}.

Europa en het uiteindelijk belanghebbende register

Op 20 mei 2015 stemt de Europese Raad in met de zogenaamde 4e anti-witwasrichtlijn. Met als een van de belangrijkste punten, een *ultimate beneficial owner*-register (*ultimate beneficial owner: UBO*, uiteindelijk belanghebbende). Voor 26 juni 2017 moeten alle lidstaten deze nieuwe anti-witwasrichtlijn invoeren – de lidstaten krijgen veel ruimte voor hoe ze het UBO-register invoeren, en wie het mag inzien. De richtlijn meldt in ieder geval dat ook personen met een 'legitiem belang' het register kunnen inzien. In de praktijk kan dat betekenen dat het register publiekelijk beschikbaar wordt gemaakt^{xli}. Onder meer Nederland en Frankrijk willen, onder voorwaarden, informatie uit het UBO-register toegankelijk maken voor publiek. Andere lidstaten zijn terughoudender, ondanks de schandalen die de Panama Papers in maart 2016 onthullen en die aantonen hoe cruciaal effectieve regels zijn tegen geheimhouding rondom de uiteindelijke eigenaar van een juridische structuur^{xlii}. Sterker nog, in het voorjaar van 2016 stelt de Europese Unie amendementen voor die het zelfs makkelijker maken om onder de radar te blijven van belastingdiensten en het publiek. Daar waar in 2005 een uiteindelijke eigenaar nog werd gedefinieerd als iemand die de echte

controle heeft over een juridische entiteit, ongeacht hoeveel brievenbusfirma's ertussen staan, lijkt de Europese Unie nu een uitzondering op die regel te maken. Advocaten of banken mogen in plaats van de uiteindelijke eigenaar ook de senior manager invullen als natuurlijk persoon voor het register – daarmee kan alsnog een tussenpersoon, vaak in dienst van een trustkantoor, in het UBO-register terechtkomen. Gevolgen: nieuwe loopholes en sluiptwegen om het register te omzeilen en ernstige vervuiling van het register^{xliii}.

Nederland en het uiteindelijk belanghebbende register

Op 10 februari 2016 publiceert het Nederlandse kabinet de contouren van het Nederlandse UBO-register. Het kiest voor een brede definitie van uiteindelijk eigenaar: een groot deel van de juridische entiteiten in Nederland moet informatie over de uiteindelijke eigenaar delen. Aangezien een gedeeltelijk openbaar register duur is en moeilijk te controleren is, besluit het Nederlandse kabinet het register volledig openbaar te maken. Wel met de voorwaarde – om veiligheid en privacy van individuen te beschermen – dat iedereen die gebruik maakt van het register, zich te registreert en voor inzage betaalt. Daarnaast is alleen een minimum aan gegevens openbaar en van risicogroepen wordt UBO-informatie geheim.

In het najaar van 2016 worden de contouren van het Nederlandse register verder uitgewerkt. Het Nederlandse kabinet staat zeer positief tegen initiatieven van EU-lidstaten om UBO-gegevens automatisch uit te wisselen en roept landen buiten de EU om ook een zo'n register in te stellen^{xliv}.

Wat moet er echt gebeuren?

Dat het kabinet een register met uiteindelijk belanghebbenden publiek beschikbaar stelt, is positief. Zo kunnen journalisten en onderzoekers, ook in het buitenland, onderzoek doen naar juridische structuren die een verbinding hebben met Nederland.

Het kan nog beter. Want degenen die het register gebruiken worden genoteerd en mogelijk bekend gemaakt, en dat kan gevaarlijk zijn voor onderzoekers die actief zijn in landen met een dictatoriaal regime. Daarnaast kan het voor onderzoekers behoorlijk in de papieren lopen als ze moeten betalen om het register in te zien. Kortom, voorwaarden die barrières opleveren en niet de privacy waarborgen die het beoogt. Het kan beter, en dat kan als volgt:

- De Nederlandse regering voert een publiek UBO-register in met een open data-format en zonder voorwaarden die barrières opwerpen om de gegevens te doorzoeken;
- De Nederlandse regering pleit binnen Europa ervoor dat landen een publiek register aanmaken en dat ze de registers zorgvuldig op elkaar afstemmen.
- Toezichthouder De Nederlandsche Bank controleert strenger op trustkantoren en moet sneller en makkelijker vergunningen kunnen intrekken. Eén misstap moet al voldoende zijn om een vergunning te verliezen, net als in de bankensector dankzij de Wet financieel toezicht^{xlv}.

② Belastingcompetitie tegengaan

Belastingontwijking door multinationals is niet los te zien van voordelige regelingen en lage tarieven die overheden aanbieden. Als prikkel om te investeren, is het argument. In deze race naar de bodem concurreren landen elkaar met de meest gunstige fiscale voordelen voor bedrijven. Belastingtarieven voor het bedrijfsleven dalen wereldwijd. In OESO-landen daalde

het belastingtarief tussen 1982 en 2007 gemiddeld met 22 procent^{xlvi}.

Tussen 2001 en 2013 betaalden Nederlandse werknemers meer dan bedrijven: het aandeel loon- en inkomstenbelastingen aan de totale belastingopbrengst steeg van 23 naar 32 procent. Terwijl voor het aandeel van de vennootschapsbelasting het omgekeerde geldt: dat daalde van 16 procent naar 9 procent^{xlvi}.

Waarom is belastingcompetitie een probleem?

Bedrijven dragen steeds minder bij aan de publieke voorzieningen – denk aan gezondheidszorg, onderwijs, infrastructuur, sociale zekerheid, rechtspraak – terwijl ze er wel gebruik van maken. En burgers betalen meer. Door de maatregelen van de OESO in het BEPS-project (zie *Maatregel 1 voor meer transparantie: country-by-country rapportage*) en EU-maatregelen maken veel landen zich druk of ze wel fiscaal aantrekkelijk blijven. Het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Nederland hebben daarom aangekondigd naar nieuwe maatregelen te kijken of zelfs de tarieven van de vennootschapsbelasting te verlagen om aantrekkelijk te blijven voor het bedrijfsleven. Andere landen reageren daar weer op. Zo gaat de race verder.

Overigens geven volgens het IMF belastingen niet de doorslag in de beslissingen van bedrijven om zich in een bepaald land te vestigen: *'Taxation is not a significant driver for the location of foreign firms'*^{xlvi}.

Wil Nederland nu wel of geen belastingcompetitie?

De Nederlandse minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Lilianne Ploumen, beschouwt belastingen als het belangrijkste wapen tegen ongelijkheid^{xlix}. Haar uitspraak staat nogal in schril contrast met de Nederlandse bijdrage aan de belastingcompetitie tussen landen. Zo wil het kabinet een gunstig fiscaal klimaat behouden, en zoekt het naar nieuwe maatregelen om dit te verstevigen^l. De Nederlandse overheid zal – naast samenwerking met andere landen in plaats van competitie – ook echt de hand in eigen boezem moeten steken.

De 62 rijkste mensen op aarde

Er groeit een groot gat. Tussen multinationals en individuen die belastingvoordelen hebben en geld via sluiproutes kunnen wegzetten in belastingparadijzen aan de ene kant, en burgers en kleine bedrijven – de grote meerderheid in de wereld – die dit niet kunnen aan de andere kant.

De 62 rijkste mensen in de wereld bezitten evenveel geld als de armste 3,6 miljard mensen, zo blijkt uit onderzoek van Oxfam. En deze extreme ongelijkheid wordt alleen maar groter. Terwijl het volume van rijkdom wereldwijd is toegenomen, hebben met name de allerrijkste hiervan geprofi-teerd^{li}. Als ongelijkheid niet was gegroeid, dan hadden 200 miljoen mensen extra uit de armoede kunnen ontsnappen^{lii}.

Maatregel 1 om belastingcompetitie tegen te gaan: Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB)

Wat is de CCCTB?

Internationale bedrijven opereren over landsgrenzen heen, en betalen belasting per land.

Maar de belastingstelsels tussen landen onderling verschillen nogal en zijn niet goed op elkaar aangesloten. Daardoor kunnen bedrijven allerlei mismatches gebruiken en winsten verschuiven naar landen met een laag belastingtarief. Zo brengen ze bijvoorbeeld immateriële activa, zoals patenten en copyrights, onder bij een dochteronderneming in een belastingparadijs.

De zogeheten *Common Consolidated Corporate Tax Base* (CCCTB, gemeenschappelijke en geconsolideerde grondslag voor de vennootschapsbelasting) brengt dit in evenwicht. De CCCTB zorgt ervoor dat mismatches worden weggenomen en dat landen op eenzelfde manier vennootschapsbelasting toekennen. Een verdeelsleutel bepaalt hoeveel belasting multinationals betalen in het land waar zij waarde creëren. Zo kunnen belastingbetalingen eerlijk over de landen worden verdeeld en kunnen bedrijven niet meer kunstmatig met winsten schuiven. Bovendien hoeven bedrijven nog maar één belastingaangifte te doen voor alle bedrijfsactiviteiten in Europa^{liii}.

Gemeenschappelijke grondslag + minimumtarief = effectieve combinatie

Zo'n gemeenschappelijke grondslag betekent niet dat lidstaten dezelfde belastingtarieven heffen. Het betekent wel dat landen elkaar nog steeds kunnen beconcurreren op het vennootschapsbelastingtarief, ondanks dat het ene land niet langer belastinginkomsten misloopt door gunstige belastingregimes in het andere land. Vandaar dat de CCCTB vaak genoemd wordt in combinatie met een minimumtarief voor de vennootschapsbelasting. Al eerder maakte de Europese Unie afspraken over een minimumtarief voor btw en dieselaccijnzen. En die afspraken betekenden niet dat overheden de tarieven lieten dalen tot aan de ondergrens, maar zelfs lieten stijgen.

Met de combinatie minimumtarief plus gemeenschappelijke grondslag kunnen landen weer concurreren met zaken die er werkelijk toe doen bij de vestigingskeuze van een bedrijf, zoals goede infrastructuur en een sterke rechtsstaat.

Europa en de CCCTB

Na een discussie van zo'n tien jaar komt de Europese Commissie in 2011 met een voorstel voor een CCCTB, een gemeenschappelijke en geconsolideerde belastinggrondslag. Grote lidstaten zoals Frankrijk, Duitsland en Italië ontvangen het voorstel positief. Luxemburg, Ierland en Nederland, landen waar bedrijven hun winsten kunnen doorsluizen, zijn stukken

minder enthousiast. En omdat de Europese Raad van Ministers dergelijke voorstellen unaniem moet aannemen, haalt het voorstel de eindstreep niet. Het Nederlandse parlement stemt het voorstel zelfs weg met een gele kaart.

In juni 2015 besluit de Europese Commissie de CCCTB opnieuw te lanceren als actieplan tegen belastingontwijking. En anders dan in 2011 wil de Europese Commissie de CCCTB verplicht maken voor alle bedrijven met een wereldwijde omzet van minimaal 750 miljoen euro. De Commissie kiest voor een tweetrapsraket: allereerst een gemeenschappelijke heffingsgrondslag en vervolgens de consolidatie van een gemeenschappelijk heffingsgrondslag. In oktober 2016 presenteert de Europese Commissie hiervoor een nieuwe richtlijn.^{[liv](#)}

Nederland en de CCCTB

Het Nederlandse kabinet is niet positief over de CCCTB. Het vindt dat de CCCTB de Nederlandse en Europese groei vertraagt en op geen enkele manier aan de economische realiteit voldoet.

De beste manier om de economische realiteit te bekijken – en te bepalen of de winst wel daar valt waar het bedrijf waarde creëert – is volgens de staatssecretaris wanneer de overheid een tax ruling afgeeft. Verder denkt het kabinet dat de verdeelsleutel in de CCCTB de winst kunstmatig over landen verdeelt. En het kabinet vreest dat belastinginkomsten voor Nederland achteruitgaan als de CCCTB wordt ingevoerd. Dit risico weegt niet op tegen het effect dat het Nederlandse belastingbeleid met al zijn uitzonderingen heeft op andere Europese landen. Zo liep de Griekse schatkist bijvoorbeeld 1,7 miljoen euro mis doordat slechts één bedrijf dat gretig gebruikmaakte van Nederlandse belastingvoordelen en doorsluismogelijkheden.

Wat is consolidatie, en waarom is het goed?

Consolidatie betekent dat een multinational niet als een groep lossen ondernemingen wordt beschouwt, maar belast wordt als een geheel, met één belastingaangifte. De winst wordt toegerekend aan de verschillende landen waar de multinational actief is en elk land belast vervolgens een deel van de winst. Die verdeling gebeurt op basis van een formule die rekening houdt met verschillende winstfactoren zoals: het aantal werknemers, verkoopcijfers, bezittingen. Het gevolg is dat het voor een multinationaal bedrijf niet langer kunstmatig met winsten kan schuiven tussen die verschillende entiteiten binnen het bedrijf.

Wat moet er echt gebeuren?

Een cruciale stap in de aanpak van schadelijke belastingcompetitie tussen landen is een gelijk Europees speelveld in belastingstelsels. Dat betekent een gemeenschappelijke,

geconsolideerde heffingsgrondslag voor de vennootschapsbelasting, inclusief verdeelsleutel. En dat vraagt om volledige invoering en niet in fases, anders wordt de deur open gezet naar lagere belastingtarieven voor multinationals in Europa en nieuwe kansen voor agressieve fiscale planning.

Dit is er nodig:

- Gezien het sterk internationale karakter van het Nederlandse bedrijfsleven moet Nederland zich sterk maken voor een evenwichtig debat in Europa over een geconsolideerde vennootschapsbelastinggrondslag.
- Het Nederlandse kabinet ondersteunt dat het CCCTB voor alle bedrijven verplicht wordt – en neemt zo loopholes en sluiptwegen weg voor bedrijven om belasting te ontwijken.
- Het Nederlandse kabinet gaat de race naar de bodem tegen door een combinatie van de CCCTB met minimumtarief te stimuleren in Europa.

Maatregel 2 om belastingcompetitie tegen te gaan: Nederland ontwikkelt een visie op internationale belastingcompetitie. En zet 't internationaal op de agenda.

Wat is de gedachte achter belastingcompetitie?

Landen beconcurreren elkaar met de meest gunstige fiscale voordelen voor bedrijven. Belastingtarieven voor het bedrijfsleven dalen wereldwijd – en bedrijven dragen steeds minder bij aan de publieke voorzieningen. Kortom, de nadelige gevolgen van internationale belastingcompetitie zijn voor alle landen en burgers groot.

De oorzaak ligt deels in regelgeving die pas laat is ingericht op de toegenomen globalisering van het bedrijfsleven. Een ander deel van de oorzaak is het idee, de ideologie, dat fiscale concurrentie met andere landen noodzakelijk is. Het dominante economische model en globalisering hebben samen bedrijven perfecte kansen geboden om belasting te ontwijken. Complicerende factor is dat bedrijven en belastingadvieskantoren grote invloed hebben op de belastingwetgeving. En juist zij hebben er belang bij dat landen elkaar blijven beconcurreren met belastingtarieven. Het gevolg is dat fundamentele oplossingen op internationaal en nationaal niveau tot nu toe uitblijven – of als ze er wel zijn, zoals de CCCTB, op teveel weerstand stuiten.

Nederland en een visie op belastingcompetitie

Tot nu blijft het kabinet nieuwe fiscale voordelen bieden aan bedrijven. Het gaat op deze manier expliciet de competitie met andere landen aan, met als argument dat die voordelen meer bedrijven naar Nederland trekt. Een visie op hoe die competitie – omringende landen bieden dezelfde of grotere belastingvoordelen aan en Nederland wordt niet perse fiscaal aantrekkelijker voor bedrijven – op de middellange termijn uitwerkt, ontbreekt.

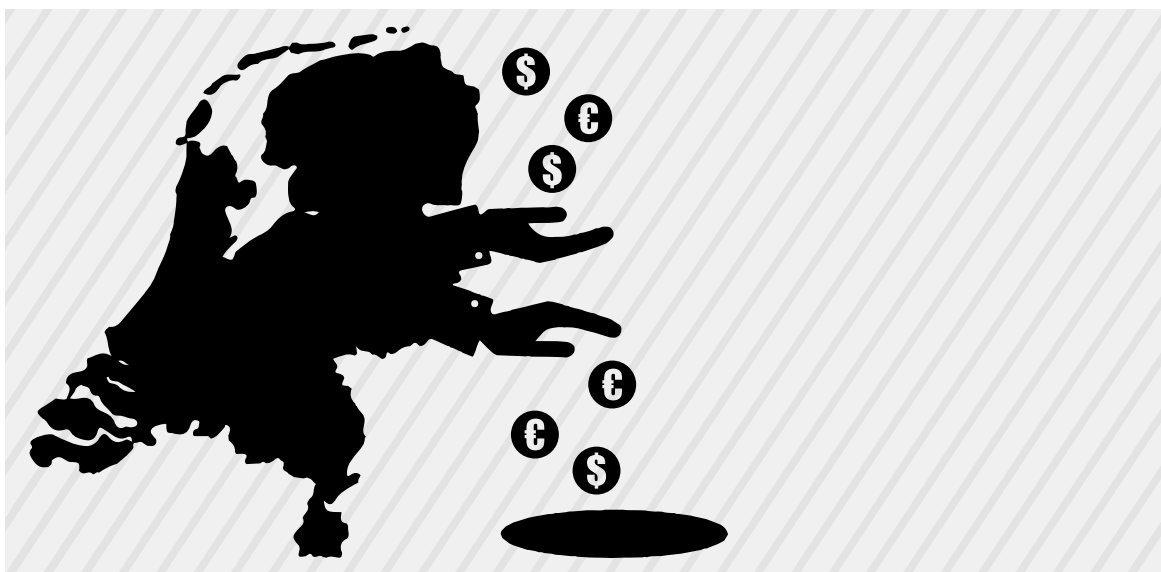
Wat moet er echt gebeuren?

De Nederlandse regering moet een visie op belastingcompetitie ontwikkelen en moet helpen belastingcompetitie ook internationaal op de agenda te krijgen. Dit kan het beste bij de

Verenigde Naties aangezien hier de meeste landen aan tafel zitten.

③ **Een einde aan Nederland als belastingparadijs**

Nederland heeft het stempel van belastingparadijs. Feit is dat multinationals hier veel belastingvoordelen kunnen halen. En dat ze door die belastingvoordelen Nederland als doorsluisland kunnen gebruiken. Nederland is de grootste investeerder wereldwijd, maar het zijn investeringen die voor 80 tot 90 procent gelieerd zijn aan brievenbusfirma's en vrijwel niks te maken hebben met reële economische activiteit hier.^{lv}

Maatregel 1 om het belastingparadijs op te heffen: geen innovatiebox meer

Wat is de innovatiebox?

De innovatiebox is een belastingvoordeel, en is bedoeld om innovatie in het bedrijfsleven te stimuleren: de winsten die bedrijven uit octrooien of patenten genereren, worden tegen een laag tarief van 5 procent belast. Concreet betekent dit dat over winst die voor tenminste 30 procent ontleend is aan octrooien, een bedrijf slechts 5 procent belasting hoeft te betalen (ten opzichte van het wettelijke tarief van 25 procent). De innovatiebox kost de Nederlandse overheid geld. Het levert immers minder belasting op.

Nederland en de innovatiebox

In 2015 laat het Ministerie van Financiën de innovatiebox in de periode 2010-2012 evalueren. Uit de evaluatie van Dialogic^{lvi} blijkt dat bedrijven in die jaren 679 miljoen euro aan belastingkorting ontvangen, 5,9 procent van de totale ontvangsten uit vennootschapsbelasting^{lvii}. In diezelfde periode stijgt het aantal innovatiebox-gebruikers van 224 naar 1725. Geschat wordt zelfs dat de kosten zullen stijgen naar € 1,2 miljard in 2016^{lviii}. De evaluatie concludeert dat de innovatiebox doeltreffend en doelmatig is. Vooral grote bedrijven hebben voordeel van de box.^{lix} Zo zet een CPB-studie naar

innovatiebeleid in Nederland in 2016 kanttekeningen bij de effectiviteit en het bereik van de box. Onduidelijke definities in de box en omschrijvingen in de wet vragen om specialistische kennis die voor het mkb moeilijker in huis is te halen. Uit de evaluatie van Dialogic blijkt dan ook dat 70 procent van de voordelen van de innovatiebox bij grote bedrijven (met meer dan 1.000 werknemers) terecht komt^{lx}. En het CPB merkt op: 'Ook geven instrumenten zoals de innovatiebox meer prikkels en mogelijkheden voor het verschuiven van winst tussen landen'.^{lxi} Hoewel de mogelijkheden hiervoor niet zo groot zijn als bij innovatie- of patentboxen in andere landen, hanteert Nederland wel één van de laagste tarieven vergeleken met patentboxen in andere Europese landen.

Twijfels

Ook buiten Nederland zijn er twijfels over de legitimiteit en impact van de Nederlandse innovatiebox. Een recente uitspraak van de OESO over de box: 'Generic support for innovation and R&D is more concentrated on tax incentives as opposed to direct funding, than in most other OECD countries, and the overall mix may excessively favour incumbents and be less suited for more risky and longer-term innovation activities. Tax incentives of the mina programme are well designed, however, direct funding as a share of GFP is low and the impact of the innovation box remains uncertain despite the planned changes'^{lxii}.

Wat moet er echt gebeuren?

De innovatiebox is vooral een instrument waarmee grote bedrijven optimaal het belastingvoordeel kunnen gebruiken. Dat kan anders. Door een einde te maken aan de innovatiebox. De verlaagde tarieven voor winsten uit innovaties, octrooien en patenten moeten afgeschaft worden. Met daarvoor in de plaats: gerichte subsidieregelingen die wél echte innovatie stimuleren.

Maatregel 2 om het belastingparadijs op te heffen: een rechtvaardiger model voor belastingverdragen

Wat zijn belastingverdragen?

Belastingdienst geeft de volgende definitie van een belastingverdrag:

'Een belastingverdrag is een afspraak tussen twee landen over wie het recht van belasting heeft over bepaalde inkomsten.' Nederland heeft er veel, maar liefst 94.

Belastingverdragen zijn één van de belangrijkste instrumenten uit de trukendoos van de belastingontwijker. De inhoud van de verdragen is namelijk niet voor elk land hetzelfde. In veel verdragen die Nederland sluit, staan ook afspraken over de hoogte van de bronheffing.

Dit is een belasting op geldstromen zoals rente, royalty's en dividenden. Nederland heft zelf geen bronbelasting op uitgaande rente- en royaltystromen, en spreekt vaak met de verdragspartner af dat ook zij het tarief verlagen, soms zelfs naar 0 procent. Vooral ontwikkelingslanden hebben hier veel last van. Uit een conservatieve berekening van SOMO blijkt dat ontwikkelingslanden alleen al via Nederlandse belastingverdragen jaarlijks minimaal 460 miljoen euro mislopen^{lxiii}. Onderzoek van ActionAid laat zien dat ontwikkelingslanden jaarlijks miljarden dollars mislopen door alleen al twee bepalingen over winstuitkering en rentebetalingen in belastingverdragen.

Oeganda dupe van belastingverdrag

Nederland sluit ook graag belastingverdragen met ontwikkelingslanden.

Bedrijven misbruiken deze verdragen om op grote schaal belasting te ontwijken in deze landen, die deze inkomsten juist maar al te goed kunnen gebruiken. Ook Nederlandse verdragen faciliteren dit. Maar liefst 7 verdragen van de door Nederland met ontwikkelingslanden afgesloten bedragen behoren zelfs tot werelds meest beperkende verdragen voor ontwikkelingslanden. Vier van deze zijn zelfs afgesloten met de minst ontwikkelde landen van de wereld. Een voorbeeld is het verdrag dat Nederland in 2004 met Oeganda sluit. Hierdoor hoeven bedrijfseigenaren die formeel in Nederland gevestigd waren, geen belasting te betalen op dividenden. Tien jaar later is bijna de helft van alle investeringen in Oeganda, 4,3 miljard dollar, in handen van aandeelhouders die formeel in Nederland wonen. Door niet meer direct maar via een brievenbusfirma in Nederland te investeren kunnen ze gemakkelijk gebruik maken van het belastingverdrag, en hoeft geen belasting te betalen op de winstuitkering.

Nederland en belastingverdragen

In 2013 kondigen de staatssecretaris van Financiën en minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking aan dat Nederland haar belastingverdragen met 23 ontwikkelingslanden zou herzien. De verdragen zouden worden uitgebreid met antimisbruikbepalingen. Inmiddels zijn alle 23 landen benaderd en zijn er vijf verdragen daadwerkelijk aangepast. De regering onderhandelt nog met zeven andere landen. Ook claimt de regering dat het in de verdragen met ontwikkelingslanden, meer dan in andere gevallen, bereid is maatregelen te accepteren die ten goede komen van het verdragsland, zoals bronheffingen. Helaas is de praktijk weerbarstiger, ook in recent gesloten verdragen (b.v. met Malawi) krijgen ontwikkelingslanden weinig belasting rechten toegekend.

Dus ook nieuwe verdragen blijven ontwikkelingslanden sterk benadelen en daarmee incoherent met door Nederland nagestreefde ontwikkelingsdoelen.

Wat moet er echt gebeuren?

De belastingverdragen kunnen stukken rechtvaardiger. Dat kan als volgt:

- Nederland moet overstappen op het model van de Verenigde Naties voor Belastingverdragen en dit als minimum standard hanteren. Dit model houdt meer rekening met de belangen van ontwikkelingslanden.
- De Nederlandse regering moet open zijn over de doelstellingen wanneer zij onderhandelt over belastingverdragen.
- Conceptversies van belastingverdragen moeten openbaar gemaakt worden voordat ze getekend worden.
- De Tweede Kamer moet belastingverdragen uitvoerig behandelen alvorens en ratificering.
- Elke vijf jaar moet een analyse van de verloren inkomsten en andere effecten van het verdrag worden gepubliceerd. Blijkt dat een ontwikkelingsland door het verdrag minder belastinginkomsten heeft, dan dient het verdrag herzien worden.

Maatregel 3 om het belastingparadijs op te heffen: openheid over exportkredietverzekeringen

Wat zijn exportkredietverzekeringen?

De Nederlandse overheid biedt Nederlandse bedrijven die overzee zakendoen de mogelijkheid zich te verzekeren tegen betalingsrisico's bij grote transacties, lange looptijden, of bij een minder stabiele politieke situatie in het land waarnaar ze exporteren. Dit wordt ook wel een exportkredietverzekering genoemd. Om in aanmerking te komen voor een exportkredietverzekeringen verwacht de Nederlandse overheid wel dat een bedrijf zich houdt aan de OESO-richtlijnen. Dit is een instrument voor bedrijven om maatschappelijk verantwoord te ondernemen^{lxiv}. Ook belastingen worden in de OESO-richtlijnen expliciet genoemd. Hierin wordt het belang onderstreept dat 'ondernemingen bijdragen aan de overheidsfinanciën van het gastland [waarin ze opereren] door het tijdig betalen van de door hen verschuldigde belastingen"^{lxv}.

Nederland en exportkredietverzekeringen

De exportkredietverzekeringsfaciliteit (EKV) van de overheid wordt uitgevoerd door Atradius Dutch State Business^{lxvi} (ADSB). Verwijzend naar het belang dat de overheid hecht aan MVO verlangt ADSB van haar klanten dat ze zich inspannen om de OESO-richtlijnen voor multinationals na te leven^{lxvii}. Anders dan over sociale, milieu of mensenrechten aspecten, rept ADSB echter niet over belastingen. Onderzoek naar specifieke transacties die ADSB steunde en die via bekende belastingparadijzen bleken te lopen, doet vermoeden dat ADSB niet let op de belastingmoraal van bedrijven die producten of diensten van de verzekerde Nederlandse exporteur afnemen.^{lxviii}

Wat moet er echt gebeuren?

Exportkredietverzekeraars moeten geen steun geven aan transacties waarbij mogelijk sprake kan zijn van witwassen van crimineel geld en belastingontwijking. Dat kan als volgt:

- Nederland moet geen exportsteun geven aan transacties tussen bedrijven die gebruik maken van agressieve belastingplanning. Transacties die toch via belastingparadijzen lopen, moeten streng worden gecontroleerd, en betrokken bedrijven moeten duidelijk rapporteren hoeveel belastingen ze in welke landen betalen.
- Ook de uiteindelijke eigenaren van alle bedrijven waarmee een exportkredietverzekeraar direct en indirect zaken doet, moeten openbaar gemaakt worden.
- Exportkredietverzekeraars moeten, net als alle financiële instellingen, weten hoe ze hun wettelijke plicht kunnen vervullen om verdachte transacties te melden aan verantwoordelijke financiële opsporingsinstanties.
- Een effectief onderzoek naar de belastingmoraal van een bedrijf moet integraal onderdeel worden in het MVO-arsenaal dat de overheid gebruikt om het bedrijfsleven te ondersteunen bij zakendoen in het buitenland.

Maatregel 4 om het belastingparadijs op te heffen: de anti-belastingontwijkingrichtlijn

Wat is de anti-belastingontwijking richtlijn?

De Europese Commissie presenteert op 28 januari 2016 een pakket maatregelen tegen belastingontwijking door multinationals, het Anti-Tax Avoidance Package (ATAP).^{lxix} Dit pakket bevat onder meer twee richtlijnen: de Anti-Tax Avoidance Directive (ATAD) en een aangepaste Directive on Administrative Cooperation (DAC4). In de richtlijn komen drie acties terug uit het *Base Erosion and Profit Shifting* (BEPS), het actieplan van de OESO tegen belastingontwijking. Het gaat om een renteaftrekbepanking, zogeheten CFC-regels (Controlled Foreign Company) en de aanpak van hybride mismatches. Omgezet in een Europese richtlijn zijn deze acties bindend voor Europese lidstaten. Daarnaast bevat de richtlijn een zogenaamde exit-heffing en een *General Anti Abuse Rule* (GAAR).

Wat zijn renteaftrekbepanking, CFC-regels en hybride mismatches?

Leningen binnen een bedrijf kunnen gebruikt worden om door middel van rentebetalingen winst te verschuiven naar vestigingen in laagbelastende landen en zo belastingen te ontwijken. Om ervoor te zorgen dat bedrijven hier geen misbruik van maken, is in de richtlijn een algemene renteaftrekbepanking opgenomen. Daarin wordt de aftrekbaarheid van netto rentelasten per land beperkt tot 30% van de operationale kasstroom (EBITDA: *Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization*). Tot een bedrag van 1.000.000 euro blijft de rente altijd aftrekbaar. Als de totale rentelasten van een bedrijf wereldwijd hoger zijn dan 30% van de wereldwijde EBITDA, mag op nationaal niveau ook een hoger percentage worden gehanteerd.

CFC-regels zorgen ervoor dat bedrijven bepaalde winsten niet in belastingparadijzen kunnen parkeren. De regels treden in werking als bij dochterbedrijven in het buitenland te weinig belasting wordt geheven. In dat geval gaat het moederland er belasting bij heffen.

Regels tegen hybride mismatches voorkomen dat, als gevolg van bepaalde verschillen tussen

de belastingwetgeving van twee EU-landen, winst onbelast blijft of dezelfde kosten in beide EU-landen aftrekbaar zijn. Nog niet alle typen mismatches tussen EU-landen worden gedekt. Ook bevat de richtlijn nog geen maatregelen tegen mismatches tussen een EU-land en een derde land. In oktober 2016 doet de Europese Commissie een voorstel om de richtlijn aan te passen, zodat deze gaten worden gedicht.^{lxx}

Wat zijn exitheffing en de General Anti Abuse Rule (GAAR)?

Een exitheffing moet voorkomen dat een bedrijf belasting kan ontwijken door activa, zoals intellectueel eigendom, te verplaatsen naar landen met een laag belastingtarief. De richtlijn vereist een belastingheffing op de activa, gebaseerd op de marktwaarde, wanneer een bedrijf die activa overdraagt aan een andere Europese lidstaat of een derde land. Overigens is het lastig vast te stellen wat precies de marktwaarde is van bijvoorbeeld intellectueel eigendom.

De *General Anti-Abuse Rule* (GAAR) maakt het belastingautoriteiten in lidstaten mogelijk om vraagtekens te zetten bij fiscale planningconstructies die duidelijk alleen als doel hebben belasting te ontwijken.

Europa en de anti-belastingontwijking richtlijn

Op 12 juli 2016 nemen de Europese lidstaten officieel de richtlijn tegen belastingontwijking aan. Voor 31 december 2018 moeten de lidstaten de richtlijn omzetten naar nationale wetgeving. De richtlijn geeft een minimale standaard aan, met ruimte om verder te gaan en maatregelen te treffen die nog openstaande sluiptwegen dichten.

Nederland en de anti-belastingontwijking richtlijn

Tijdens de onderhandelingen van het anti-belastingontwijking pakket in Europa is Nederland EU- voorzitter. Het Nederlandse kabinet stelt zich naar eigen zeggen neutraal op in de onderhandelingen, in de woorden van het kabinet als *'honest broker'*. Meermalen geeft het kabinet uitdrukkelijk aan dat onder het EU-voorzitterschap van Nederland een akkoord moet worden bereikt die de BEPS-maatregelen van de OESO omzet in bindende wetgeving. Ondanks de neutrale houding laat het kabinet zich negatief uit over bepaalde maatregelen. Over de CFC-wetgeving stelt het kabinet ten onrecht dat een zwakkere variant, gebaseerd op bestaande Britse wetgeving, ook in lijn is met de uitkomsten van het BEPS project. Die zwakkere variant werkt echter alleen tegen het verschuiven van winsten uit het moederland, niet tegen het verschuiven van winsten uit andere landen. Het BEPS project is echter bedoeld om winstverschuiving wereldwijd tegen te gaan, inclusief winstverschuiving uit ontwikkelingslanden.

Verder constateert het kabinet dat de *General Anti-Abuse Rule* (GAAR) geen deel uitmaakt van het BEPS-project en dat er recent al een algemene misbruikregel is opgenomen in de Europese Moeder-dochter richtlijn. Over de voorgestelde maatregelen omtrent hybride mismatches verwacht het kabinet dat die voor Nederland beperkte gevolgen zullen hebben, gezien de wijziging van de Moeder-dochterrichtlijn die is geïmplementeerd in de Nederlandse wetgeving. De aanpak van hybride mismatches tussen een EU-land en een derde land wordt doorgeschoven naar het Slowaakse EU-voorzitterschap.

Wat moet er echt gebeuren?

De anti-belastingontwijking richtlijn is niet effectief genoeg. Zo is de minimumstandaard voor CFC-regels te zwak, gaat de beperking voor renteaftrek niet ver genoeg en blijven bepaalde hybride mismatches mogelijk. Lidstaten kunnen nog steeds bewijzen dat ze belastingontwijking serieus willen aanpakken. Dat kan als volgt:

- Door op nationaal niveau te kiezen voor de meest effectieve variant van de verschillende opties in de anti-belastingontwijking richtlijn en maatregelen te nemen die verder gaan dan de minimum standaard. Bijvoorbeeld door CFC-regels in te voeren die werken tegen het parkeren van bepaalde winsten in belastingparadijzen ongeacht of die winsten afkomstig zijn uit het moederland of uit andere landen. En de onnodig lange periode waarin onbeperkt renteaftrek voor bestaande leningen mogelijk is, moet worden beperkt.
- Door op EU-niveau steun te geven aan uitbreiding van de maatregelen tegen hybride mismatches in de anti-belastingontwijking richtlijn, zodat alle soorten mismatches worden aangepakt, zowel tussen EU-landen onderling als tussen een EU-land en een niet-EU land.

Referenties

- ⁱ Oxfam (2016) “*Economy of one percent*”. Beschikbaar via: https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp210-economy-one-percent-tax-havens-180116-en_0.pdf
- ⁱⁱ Oxfam Novib (2013) “*De Nederlandse Route*”. Beschikbaar via: <http://www.oxfamnovib.nl/Redactie/Downloads/Rapporten/DeNederlandseRouteBP21052013.pdf>
- ⁱⁱⁱ Oxfam Novib (2016) “*Nederland belastingparadijs*”. Beschikbaar via: <http://www.oxfamnovib.nl/nederland-europees-kampioen-in-faciliteren-belastingontwijking.html>
- ^{iv} Zie bijvoorbeeld ActionAid (2015) “*An extractive Affair*” en SOMO (2015) “*Fool’s Gold*”.
- ^v Oxfam Novib (1 mei 2015) <http://www.oxfamnovib.nl/merendeel-nederlanders-belastingontwijking-grote-bedrijven-oneerlijk.html> (bezocht op 13 oktober 2016)
- ^{vi} CCFD-Terre Solidaire, Oxfam France en Secours Catholique- Caritas France (2015) “*Following the Money: French Banks’ Activities in Tax Havens*”. Beschikbaar via: <http://www.eurodad.org/files/pdf/1546560-following-the-money-french-banks-activities-in-tax-havens-.pdf>
- ^{vii} idem
- ^{viii} OESO (2015) http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/transfer-pricing-documentation-and-country-by-country-reporting-action-13-2015-final-report_9789264241480-en#page31 (bezocht op 13 oktober 2016)
- ^{ix} Europese Commissie (2011) http://ec.europa.eu/finance/bank/regcapital/legislation-in-force/index_en.htm (bezocht op 13 oktober 2016)
- ^x CCFD-Terre Solidaire, Oxfam France en Secours Catholique- Caritas France (2015) “*Following the Money: French Banks’ Activities in Tax Havens*”. Beschikbaar via: <http://www.eurodad.org/files/pdf/1546560-following-the-money-french-banks-activities-in-tax-havens-.pdf>
- ^{xi} Tweede Kamer (7 december 2015) <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vzoc46f45w7> (bezocht op 4 april 2016)
- ^{xii} Europese Commissie (juni 2016) <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EN/1-2016-198-EN-F1-1.PDF> (bezocht op 20 april 2016)
- ^{xiii} Volkskrant (15 april 2016) <http://www.volkskrant.nl/opinie/plan-europese-commissie-zal-belastingontwijking-niet-tegengaan~a4282460/> (bezocht op 13 oktober 2016)
- ^{xiv} Het Nederlandse Kabinet (29 april 2016) <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2016/04/29/kamerbrief-vragen-over-pakket-anti-belastingontwijking/kamerbrief-vragen-over-pakket-anti-belastingontwijking.pdf> (bezocht op 13 oktober 2016)
- ^{xiv} Tweede Kamer (2016) <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2016Z12798&did=2016D26380> en <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016Z12642&did=2016D26026> (bezocht op 13 oktober 2016)
- ^{xvi} Tweede Kamer (4 september 2015). Verslag van schriftelijk overleg internationaal fiscaal verdragsbeleid. Beschikbaar via: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-25087-111.html> (bezocht op 13 oktober 2016)
- ^{xvii} Tweede Kamer (27 juli 2015). Verslag van Algemeen Overleg internationaal fiscaal verdragsbeleid. Beschikbaar via: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-25087-110.html> (bezocht op 13 oktober 2016)

- ^{xviii} Ministerie van Financiën (12 mei 2015). Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/10/04/aanbiedingsbrief-afschrift-brief-over-impactassessments-bij-europese-belastingvoorstellen> (bezoekt op 13 oktober 2016)
- ^{xix} Het Nederlandse Kabinet (2 mei 2016) <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2016/05/12/brief-over-kabinetsreactie-op-eu-voorstel-over-richtlijn-country-by-country-reporting/brief-over-kabinetsreactie-op-eu-voorstel-over-richtlijn-country-by-country-reporting.pdf> (bezoekt op 2 november 2016)
- ^{xx} <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2016Z12798&did=2016D26380>
- ^{xxi} <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/10/19/tk-motie-merkies-over-country-by-country-reporting>
- ^{xxii} SOMO (2016) *“Grote Bedrijven Kleine Lasten”*. Beschikbaar via: <https://www.fnv.nl/site/over-de-fnv/1076708/1192413/somo-grote-bedrijven-kleine-lasten>
- ^{xxiii} Tweede Kamer (2 juni 2015) <http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2015Z08384&did=2015D20598> (bezoekt op 12 april 2016)
- ^{xxiv} Europese Commissie (3 juni 2016) http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/working_paper_tax_rulings.pdf (bezoekt op 2 november 2016)
- ^{xxv} Algemene Rekenkamer (2014) *“Belastingontwijking”*. Beschikbaar via: <http://www.rekenkamer.nl/Publicaties/Onderzoeksrapporten/Introducties/2014/11/Belastingontwijking>
- ^{xxvi} idem
- ^{xxvii} Volkskrant (15 december 2014) <http://www.volkskrant.nl/opinie/kabinet-zit-ons-niet-langer-dwars-in-controlerende-taak~a3811584/> (bezoekt op 13 oktober 2016)
- ^{xxviii} Europese Commissie (21 oktober 2015) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5880_nl.htm (bezoekt op 13 oktober 2016)
- ^{xxix} Het Nederlandse Kabinet (27 november 2015) <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2015/11/27/kabinet-tekent-beroep-aan-tegen-besluit-in-starbucks-zaak> (bezoekt op 13 oktober 2016)
- ^{xxx} ICIJ (2014), Luxembourg Leaks. Beschikbaar via: <https://www.icij.org/project/luxembourg-leaks>
- ^{xxxi} Europese Commissie (2015) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bREPORT%2bA8-2015-0317%2b0%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fEN> (bezoekt op 23 juni 2016)
- ^{xxxii} Europees Parlement (2 december 2015) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0420+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN> (bezoekt op 12 april 2016)
- ^{xxxiii} Het Nederlandse Kabinet (17 juli 2015) <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2015-21781.html> (bezoekt op 13 oktober 2016)
- ^{xxxiv} Panama Papers, website van gezamenlijk onderzoeksjournalistiek project van Trouw en Financieel Dagblad, deel van International Collective of Investigative Journalists (ICIJ): <https://panamapapers.nl/>
- ^{xxxv} Volkskrant (14 februari 2014), *‘Oekraïense elite volgt de Nederlandse belastingroute’*.
- ^{xxxvi} Financial Transparency Coalition (april 2014) *“How Europe Can Set the Standard on Anti-Money Laundering”*
- ^{xxxvii} Stichting Economisch Onderzoek (2013) *“Uit de schaduw van het bankwezen”* beschikbaar via: http://www.seo.nl/uploads/media/2013-31_Uit_de_schaduw_van_het_bankwezen_01.pdf

^{xxxviii} idem

^{xxxix} DNB Nieuwsbrief (mei 2014). Beschikbaar via: <http://www.dnb.nl/nieuws/publicaties-dnb/archief/nieuwsbrieven/nieuwsbrief-trustkantoren/>

^{xl} DNB (maart 2016) Positie paper ten behoeve van rondetafelgesprek trustsector. Beschikbaar via: http://www.dnb.nl/binaries/Position%20paper%20DNB%20ten%20behoefte%20van%20het%20rondetafelgesprek%20trustsector%20van%2023%20maart%202016_tcm46-339362.PDF?2016032515

^{xli} Europese Unie (20 mei 2015) Anti- witwasrichtlijn beschikbaar via: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>

^{xlii} Tax Justice Network (2016) <http://www.taxjustice.net/2016/04/08/panama-papers-break-europe-plans-water-company-ownership-transparency/> (bezoekt op 13 oktober 2016)

^{xliii} Tax Justice Network (2013) http://www.taxjustice.net/wp-content/uploads/2013/04/TJN2016_BO-EUAMLDFATF-Part1.pdf (bezoekt op 13 oktober 2016)

^{xliv} <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/04/26/kamerbrief-betreffende-beantwoording-kamervragen-over-ubo-register>

^{xlvi} Zie ook de inbreng van Tax Justice Nederland bij de internetconsultatie voor de Wet Toezicht Trustkantoren 2018: <https://www.internetconsultatie.nl/wettoezichttrustkantoren2018/reactie/ae44ed6f-9057-4bf4-82a5-5cdb494a0901>

^{xlvi} SOMO (2016) “Grote Bedrijven, Kleine Lasten”, beschikbaar via <https://www.fnv.nl/site/over-de-fnv/1076708/1192413/somo-grote-bedrijven-kleine-lasten>

^{xlvi} idem

^{xlvi} IMF (2015) “Options for Low Income Countries’ Effective and Efficient Use of Tax Incentives for Investment”. Beschikbaar via <https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/101515.pdf>

^{xlvi} Partos (2016) “Ready for Change” p. 85. Beschikbaar via: https://partos.nl/webfm_send/918464 (bezoekt op 2 november 2016)

ⁱ Tweede Kamer (11 november 2015) <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34302-73.html> (bezoekt op 13 oktober 2016)

^{li} Oxfam (18 januari 2016) “AN ECONOMY FOR THE 1% How privilege and power in the economy drive extreme inequality and how this can be stopped”. Beschikbaar via: <http://www.eurodad.org/files/pdf/56a7539b06d3e.pdf>

^{lii} idem

^{lii} ICTD (15 juni 2016) “Taxing multinational enterprises as unitary firms”. Beschikbaar via: <http://www.ictd.ac/publication/2-working-papers/126-taxing-multinational-enterprises-as-unitary-firms>

^{lii} https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/common-consolidated-corporate-tax-base-ccctb_en

^{lii} SOMO (2015) “Belastingvrije winsten”, beschikbaar via <http://read.somo.nl/story/tax-free-profits/?lang=nl>

^{lii} Hartog, P. den, e.a. (2015) Evaluatie innovatiebox 2010-2012, Dialogic. Als bijlage bij Kamerbrief Evaluatie van de innovatiebox, 19 februari 2016. Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/02/19/kamerbrief-betreffende-kabinetsreactie-evaluatie-innovatiebox>

^{lii} Hartog, P. den, e.a. (2015) Evaluatie innovatiebox 2010-2012, Dialogic, p. 38.

^{lii} Ministerie van Financien (2016) Lijst van vragen en antwoorden over de evaluatie van de innovatiebox van 2010 tot 2012, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016D16135&did=2016D16135>

^{lii} CPB (2016) Kansrijk innovatiebeleid, p. 85-92.

- lx Hartog, P. den, e.a. (2015) Evaluatie innovatiebox 2010-2012, Dialogic, p. 40.
- lxi CPB (2016) Kansrijk innovatiebeleid, p. 87.
- lxii OESO (2016) Economic Survey of The Netherlands 2016, p. 32, <http://www.oecd.org/eco/surveys/economic-survey-netherlands.htm>
- lxiii Oxfam Novib (2013) “De Nederlandse Route”. Beschikbaar via: <http://www.oxfamnovib.nl/Redactie/Downloads/Rapporten/DeNederlandseRouteBP21052013.pdf>
- lxiv OESO (2014) Beschikbaar via: <http://www.oesorichtlijnen.nl/oeso-richtlijnen/o/oeso-richtlijnen/documenten/brochure/201/12/8/volledige-tekst-oeso-richtlijnen>
- lxv Idem, hoofdstuk XI.
- lxvi Zie: <https://atradiusdutchstatebusiness.nl/>
- lxvii Zie: <https://atradiusdutchstatebusiness.nl/nl/artikel/mvo.html>
- lxviii Both Ends (december 2015) “Shady Dealings”. Beschikbaar via: http://www.bothends.org/uploaded_files/document/Shady_dealings_online.pdf en http://www.bothends.org/uploaded_files/document/Cover_for_what.pdf
- lxix Europese Commissie (20 juni 2016) Anti-belastingontwijkingsrichtlijn beschikbaar via: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/anti-tax-avoidance-package/anti-tax-avoidance-directive_en
- lxx Europese Commissie (20 juni 2016) http://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/anti-tax-avoidance-package/anti-tax-avoidance-directive_en

Tax Justice Nederland is een netwerk van negen organisaties: Oxfam Novib, FNV, Oikos, SOMO, Both Ends, Foundation Max van der Stoel, Transnational Institute, Milieudefensie en ActionAid. Tax Justice Nederland wil politici en het Nederlandse publiek bewust maken over de gevolgen van belastingontwijking wereldwijd. Dat doen we door ons in te zetten voor een mondiaal eerlijk belastingstelsel en te pleiten voor meer transparantie van bedrijven en overheden. Lees meer op taxjustice.nl

Deze positie paper is een levend document dat wij telkens willen aanvullen en verbeteren. Suggesties en vragen zijn welkom en kunnen gericht worden aan:

Contactgegevens

Tax Justice Nederland
Mariahoek 16-17 3511 LG Utrecht
Postadres: Postbus 19170 3501 DD Utrecht
Telefoonnummer: 0302361500
Email: info@taxjustice.nl
Twitter: [@TaxJusticeNL](https://twitter.com/TaxJusticeNL)